

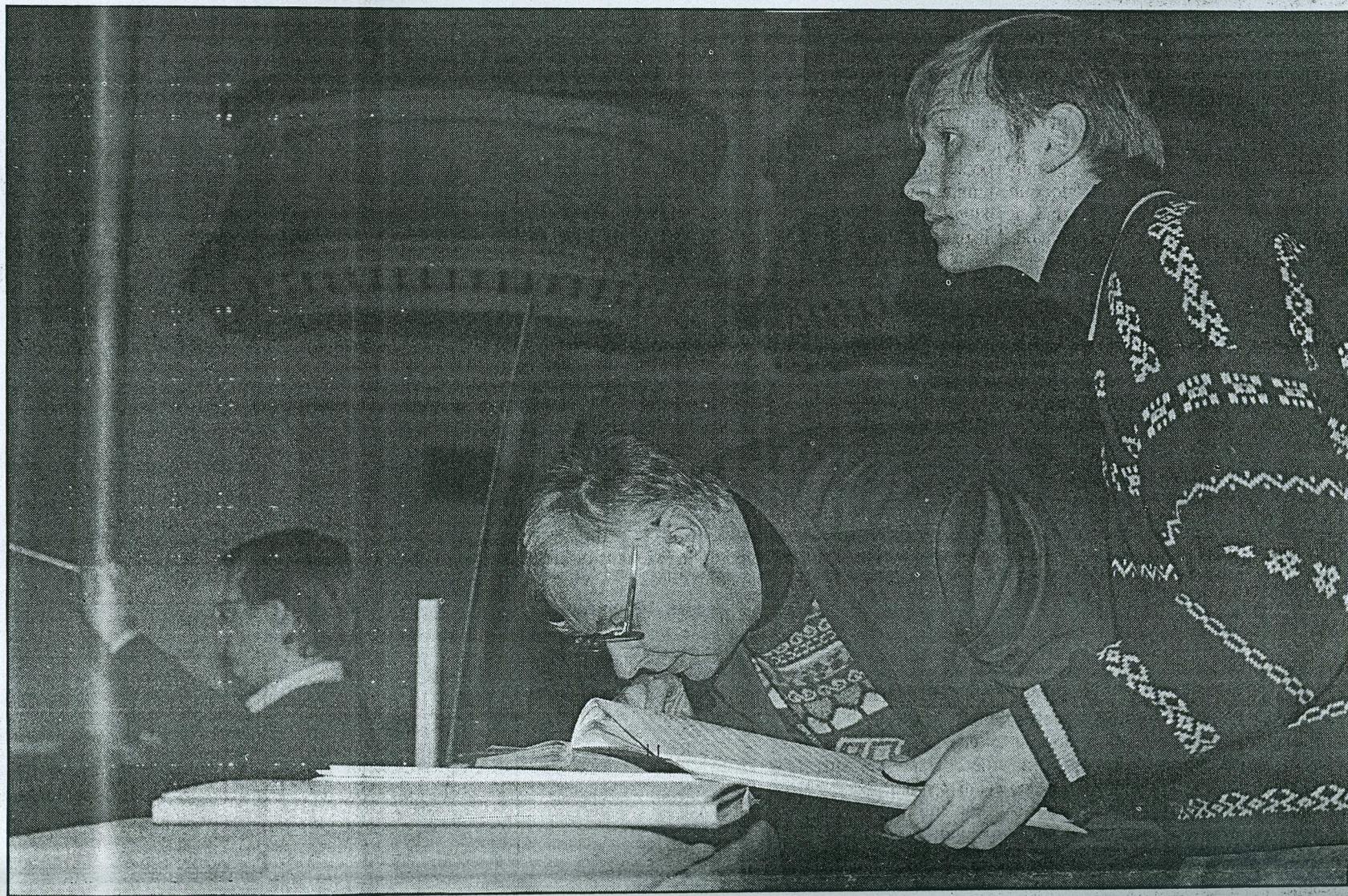
EINO TAMBERG — teatrit armastav helilooja

Väike Eesti võib uhkust tunda terve rea andekate heliloojate üle, kuid vähe on muusikaloosijaid, kes paistavad silma nii tundliku teatrinärviga kui EINO TAMBERG.

Tõendusena enam kui 40 aastat kestnud armastusest lavakunsti vastu on rambivalgust näinud kokku 6 ooperit ja balletti. Järge ootab 1992. aastal siindinud kammerooper "Olevused" 5 tegelasele ja 8 pillimehele Juhan Viidingu ja Tõnis Rätsepa samanimelise näidendi järgi.

4. veebruaril tuleb Estonia Teatris teistkordselt lavale Eino Tambergi ooper "CYRANO DE BERGERAC", eesti ooperikunsti üks säravamaid näiteid.

Teie ooperitest ja ballettdest räägitakse ikka ja jälle, need on leidnud kindla koha meie kultuuripildis. Samas olete teatriga seotud ka teisel viisil, kirjutanud muusika näidenditele "Ljubov Jarovaja", "Kuningas Oidipus", "Hamlet", "Peer Gynt" ning filmidele "Põrgupõhja uus

• Hetk pingeliselt teises proovisaalis.

viisil, kirjutanud muusika näidenditele "Ljubov Jarovaja", "Kuningas Oidipus", "Hamlet", "Peer Gynt" ning filmidele "Põrgupõhja uus Vanapagan", "Kolme katku vahel", "Reigi õpetaja" jt. Mis on sellega seoses erilistelt meelde jäänud?

Juba keskkooliajast armastan väga draamateatrit, isegi rohkem kui muusikateatrit. Seda muu hulgas tänu Ellen Liigerile, kes juhendas kooli näiteringi (tõsi küll, üsna lühikest aega) ja oskas meis tekitada huvi näitekunsti vastu.

Ta viis mind ka Draamateatrisse proove vaatama. Mäletan siiani selgesti, kui müstiline tunne oli istuda pimedas saalis

• Hetk pingeliselt toises proovisaalis.

"Kuningas Leari" peaproovil ja jälgida vaikselt, kuidas etendus kujuneb. Proovides osalemine pakub mulle tänase päevani rahuldust.

Draamateater oli muide mu esimene töökoht. Tegutsesin seal umbes aasta muusikaala juhatajana. Tore oli teatrielu seestpoolt tundma õppida. Mõistsin üsna noorena, et teatris ei ole kõige tähtsam tükk, vaid lavastaja ja näitlejad, kes tükile elu annavad, ning et ühest ja samast näidendist võib

saada väga erineva laadi ja sisukusega lavastusi.

Kui läksin tööle raadiosse, oli mu ametlik nimetus küll helirežissöör, kuid suure osa ajast pidin lihtsalt kuuldemänge kujundama. Ka see oli huvitav.

Ühest kuuldemängule kirjutatud muusikast sai alguse sümfooniline süit "Vürst Gabriel", mille lindistamise ERSO hiljaegu plaani võttis. Kummaline oli seda nüüd kuulata, ma ei mäletanud temast enam midagi.

Kuid ka varased lood on kõikide oma puuduste ja naiivsusega südamelähedased ja armsad. Kirjutasin Draamateatritele hiljemgi. Ääretult põnev töö oli "Hamlet" koos Voldemar Pansoga. Samuti "Kuningas Oidipus". Antiikkultuur üldse on alati olnud väga hingelähedane.

Kogu keskkooli ja konservatooriumi perioodi lugesin antiikkirjandust järjekindlalt iga päev mitu tundi. Tutvusin kõige, mis oli saada eesti ja saksa keeles. Ei lugenud mitte

ainult näidendeid, vaid ka näideteks Platonit, Aristotelest jt autoreid.

Mida loete praegu?

Mis kätte juhtub. Palju kordan vanu asju. Muidugi tuleb ette, et mõned raamatud, mis vanasti kohutavalt meeldisid, jätavad nüüd ükskõikseks, ja need, mis varem eriti tähelepanu ei äratanud, on huvitavamaks muutunud. Aga seda viimast juhtub harva.

Me muutume ajaga, võib-olla ei arenegi, vaid lihtsalt muutume teistsuguseks. Ja see teistsugune inimene tahab midagi muud.

Kõnelgem veidi ka muusikateatrist. Alates 1960. aastast, mil esietendus "Ballettsümfoonia", on iga Teie uus lavateos oodatud ja hinnatud.

Kõige suurema, võib isegi öelda, pretsedenditu menu osaliseks sai aga ballett "Joanna tentata", mis püsis Estonia Teatri mängukavas 10 aastat. Millega seletaksite nii erakordset vastuvõttu?

"Joanna" püsis laval tõesti kolossaalselt kaua. Viimastel aastatel mängiti balletti küll suhteliselt harva, aga see oli siiski repertuaaris.

Teose menu põhjendaksin eelkõige Mai Murdmaa andekusega, tema loodud lavastus oli väga intensiivse tundetooni-ga. Muidugi pakkus ka süžee palju atraktiivset, kuid määravaks osutus siiski lavastaja silmapaistvalt professionaalne töö.

Meie kujutlustes Mai Murdmaaga oli palju ühist. Tahtsime mõlemad luua teost, kus oleks

tegemist inimeksistentsi mingite ülimalt oluliste nähtustega, isiksuse probleemiga.

Murdmaa on väga iseseisvalt mõtlev inimene ja minu arvates on see loovisiksuse esmane kriiteerium. "Joanna" lavaletuleku ajal oli meil veel tegemist Nõukogude Liiduga, kus tõeliselt loomingulise lähenemisega ballettmeisterid oli vähe. Murdmaa paistis nende seas erudat silma, kuulus kindlalt 4–5 kõige tugevama hulka.

Loomulikult oli balleti õnnestumises oma osa ka sellistel andekatel tantsijatel nagu Juta Lehiste, Tiit Randviir ja Tiit Härm, kes täitsid oma ülesandeid suure meisterlikkusega.

Kui hakati lavastama ooperit "Lend", tekkis mul mõte, et lisaks lauljale võiks üks balletitantsija kujutada tegelase hinge ja tema igatsusi. Kujutlesin, et see töö sobib hästi Mai Murdmaale. Hakkasin mõtlema, miks ei võiks ta kogu lavastust teha?

"Lennu" proovide käigus selgus, et Murdmaa on ka väga huvitav ooperilavastaja. Viis, kuidas ta lauljatega töötas, oli mulle väga sümpaatne ja tundus, et ka lauljatele. Aga kui küsisin, kas ta tahaks veel ooperit lavastada, sain vastuseks, et see oli talle küll väga meeldiv, kuid edaspidi sooviks ta siiski oma eriala juurde jääda.

Mitu teost olete ka Udo Väljaotsale usaldanud. Mis Teid temaga ühendas?

Ka koostöö Väljaotsaga algas balletist. Balletikunst, mida tollal Nõukogude Liidus viljel-di, oli mulle suures osas igav ja koomiline, selle sõna mitte kõi-

• "Mul on hea meel, et ooperi lavastab MIKK MIKIVER — sisemiselt väga musikaalne inimene," tõdeb rõõmuga ooperi "Cyrano de Bergerac" autor EINO TAMBERG.

ge paremas tähenduses.

Udo Väljaots oli sel ajal juba tuntud ooperi- ja operetilavastaja, aga varem oli ta olnud silmapaistev tantsija, palju maailmas ringi liikunud ja teadis ühteist ka moodsamast tantsukelest.

Väljaotsaga seoses tekkis mul idee luua ballett, millel oleks sisu (ühe tütarlapse päev), aga poleks süžeed. Kirjutasin "Ballett-sümfoonia" ja pöördusin sellega tema poole. Balleti lavastus "Vanemuises" meeldis mulle väga.

Hiljem Estonia Teatris tehtud "Poiss ja liblikas" enam nii õnnestunud ei olnud, ilmselt ammendas ta suure osa oma energiast ja fantaasiast esimeses töös.

Udo Väljaots tõi lavale ka ooperid "Raudne kodu" ja "Cyrano de Bergerac". "Raudne kodu" oli õigupoolest teatri tellimus. Tagantjärele on seda tööd päris kena meenutada, Väljaots oli siis väga heas vormis. Meelde on jäänud ilusaid osatäitmisi, kõigepealt Urve Tauts peaosalisena ja Ülle Ulla ühes väga eredas kõrvalrollis, aga ka Voldemar Kuslap, kellega olen hiljem palju koostöötanud.

"Cyrano" proovide ajal oli Väljaots kahjuks juba haige ja kunagi nii särava isiksuse vaim hakkas juba loiumaks jääma.

Nüüd on "Cyrano de Bergerac" taas lavale tulemas, seekord Mikk Mikiveri käe all, kellele on see töö esimeseks pääsukeseks muusika-teatris. Milliste tunnetega lähete vastu esietendusele?

Mulle tundub, et draamalavastaja, juhul kui on tegemist muusikaalse inimesega, suudab ooperiteatris anda palju uut ja

üllatavat. Muidugi peab aine olema niisugune, mis seda võimaldab.

Draamalavastaja võib endaga kaasa tuua palju, mis pole rutiinne. Ka lauljatega töötab ta hoopis teisiti.

Mul on hea meel, et ooperi lavastab Mikk Mikiver, kes on sisemiselt väga musikaalne inimene. Olen alati imetlenud tema draamalavastusi. Minu jaoks on Mikiver ka üks põnevamaid näitlejaid: täiesti hämmastav, kuidas ta seisis "Elavas laibas" hulk aega vaikselt seljaga rahva poole, mitte midagi ei toimunud, mitte midagi ei öeldud, aga kogu publik oli lummatud. Niisugust asja saab seletada ainult näitleja imepärase kiirgusega.

Nii sisukat lavastamist kui praegu pole ma ooperite puhul veel kunagi kohanud. Mikiveril on suur hulk huvitavaid ideid, täpseid ja loogilisi lahendusi.

Muidugi ei saaks midagi teha ilma heade lauljateta. Tore, et on olemas koosseis, kes suudab lavastaja ja dirigendi mõtteid ellu viia. Ka orkester haakub ilusti.

Kuid kõige enam rõõmustab ja üllatab mind Mikk Mikiveri ja dirigent Paul Mägi üksteist mõistev koostöö. Täiesti imetlust väärrib, kuidas Paul Mägi taipab ja oskab realiseerida lavastaja soove. Vähemalt oma teoste puhul pole ma niisugust asja selles teatris veel kohanud.

Praegune "Cyrano" lavastus on teost kui tervikut haarav kontseptsioon, mis pole lihtsalt välja mõeldud, vaid toetub psühholoogiale ja muusikale.

Tahaks esile tõsta tegelaste psühholoogilist arengut ja emotsioonide mitmetahulisust. Tänu sellele tuleb nüüd palju

selgemini esile kogu loo tegevus ja tegelaste omavahelised suhted. Paljud asjad on läinud selgemaks.

Musitseerimises on mõndagi uut võrreldes eelmise variandiga, ka tempod on teistsugused. Nad ei pea ilmtingimata niisugused olema, aga antud lavastuses on nad väga õiged. Muusika elab nüüd täiesti teistsugust, ja mulle tundub, paremat elu. Kuid eriliseks teeb "Cyrano" etenduse just kõikide komponentide omavaheline kooskõla.

Jälgin rõõmuga, kuidas Paul Mägi oskab detaile välja töötada ja millise püsivusega ta kõik lõpuni selgeks teeb. Kui ideid väljendatakse täpselt ja nii orkester kui ka lauljad teavad peensusteni, mida teha, on lootust, et teos püsib kauem värskel. Väga sümpaatne on ka, et dirigent arvestab lauljatega nii palju kui võimalik.

Aga muidugi on asju, milles ta kunagi järele ei anna. Tundub, et viimase 10 aasta jooksul on Paul Mägi tugevasti edasi arenenud. Olen teda alati hinnanud kui tarka ja täpset dirigenti. Nüüd on ta ka emotsionaalselt muutunud palju rikkamaks. Etenduse emotsionaalne laeng on nii suur, et enam suuremat pole põhjust tahta. Paul Mägi sobib teatri dirigendiks erakordselt hästi.

REET NIKKEL

• EINO TAMBERG
HARRI ROSPU fotod

